

Helgi Fossádal, bankastjóri við allar politikarar:

-Skapið vónir um eina framtíð

Verður einki gjört, so fara einar 4000 familjur á húsagang í ár. Hetta er greitt, nú gjaldsorkan hjá húsaiegum er minkað við kanska 25%. Tað tykist sum politiska skipanin í Føroyum er lamin í lötuni. Ongin hugsar um avleiðingarnar, og ongi uppskot eru um tiltøk, sum kunnu bota um støðuna og skapar vónir um framtíðina. Tí er neyðugt, at allir politiskir flokkar síggja burtur frá flokspolitiskum áhugamálum og taka seg saman um avgerðir, sum skapa vónir hjá fólki um eina framtíð skrivur Helgi Fossádal, bankastjóri í greinini.

Í hesum døgum verða nógvar metingar gjørdar um útlitini fyri árið 1993. Sum heild eru metingar daprar. Mong tykja ikki at hóma nakra vón um framtíðina, og fá uppskot eru um tiltøk, sum kunnu venda gongdini í samfelagnum til tað betra.

Summá hava vónir um at viðurskifti, sum vit ikki hava ávirkan á, fara at broytast til okkara fyrimun. Onkur vónar, at náttúran broytist, so fiskiskapurin undir Føroyum aftur fer at mennast. Vónirnar eiga vit at hava, men vit kunnu ikki longur sita hendur í fáv og bíða. Vit mugu ásanna støðuna, sum hon er og taka avleiðingarnar. Eftir míni meting eru tað serliga trý økir, sum politisku myndugleikarnir mugu fara at arbeiða við beinanvegin:

– Forðast má fyrst at tilveran hjá fleiri túsdum familjum afturat syndrast

– Fyritreytir mugu skapast, so ilögur aftur verða gjørdar í samfelagnum

– Ein saneringskipan má fáast fyrst útlandsskuldina.

Familjurnar mugu bjargast

Seinasta árið eru nógvar tungar byrðar lagdar á føroysku familjurnar. Nógvar eru nú so hart kroystar, at tær ikki orka at bera meira, og vónloysið breiðir seg skjótt. Gjöld eru álögð til arbeiðsloysistrygging og eftirlønartrygging. Rentufrádrátturinn í skattinum er lækkadur og eykaskattur álagdur. Fíggjarliga støðan hevur noytt fólk niður í lön, og oman á alt hetta er lagt eitt tyngjandi meirvirðisgjald.

Sjálvandi mugu øll bera byrðar, men eitt eyðkenni fyri politisku útlitini er, at ongar metingar yvirhøvur verða gjørdar av avleiðingunum. Ongin veit í roynd og

veru, hvussu byrðarnar verða fluttar millum samfelagsbólkar, hvussu hart ávisir bólkar verða raktir, hvussu nógvar familjur fara at standa uttan tak yvir høvdið o.s.fr.

Vit, sum dagliga hava samband við familjur, ið stríðast við at svara hvørjum sitt, siggja greitt, at gjaldsorkan hjá húsaiegum er minkað við kanska 20-25 prosentum. Og tað eru ikki longur bert tey, sum hava bygt í 80-árunum, sum ikki klára sínar skyldur. Eisini tey, sum sita í gomlu húsum, hava ilt við at fáa endarnar at røkka saman.

Bert tíðin kann vísa, hvussu gongdin verður, men sum útlitini eru, er ikki av leið at meta, at einar 4.000 familjur ikki klára sínar skyldur í hesum árinum.

Í seinnu helvt av 80-árunum vaks almenna fyrirsitingin við fleiri hundrad nýggjum stovrum, og umsitingin er í dag nóg stór enn framleiðslan í samfelagnum orkar at bera. Hetta órógvandi ikki politisku myndugleikarnar, tá tað fór at ganga aftur í búskapin, men nú eru teir umsiðir vaknaðir og tosað verður í álvara um at koyra kanska 800-1000 almenn starvsfólk til hús, um fakfeløgini ikki góðtaka eina einvísa lönarlækking.

Trupulleikin er bert, at nú er ov seint. Nú er samfelagið um at koyra fast, og tí er tað ongin loysn at koyra fleiri hundrad almenn starvsfólk til hús og at seta hesar familjurnar afturat út á gøtuna.

Tað tykist sum politikararnir ikki hava gjørt sær greitt, at eitt stórt tal av fólki hevur mist alla vón og bert letur standa til. Men vit mugu minnast til, at aftanfyrir hvørja tvingilssølu eru menniskjaligar lagnur.

Tey, ið koma í hesa støðu, missa alt, sum tey hava brúkt ein stóran part av lívinum til at byggja upp. Tað tekur mong ár at grøða hesi sár.

Tí er tað ongin loysn at lata einar 4.000 familjur afturat fara á húsagang. Tað tykist, sum politiska skipanin í Føroyum er lamin í lötuni. Ongin hugsar um avleiðingarnar, og ongi uppskot eru um tiltøk, sum kunnu bota um støðuna og skapa vónir um framtíðina. Tí er neyðugt, at allir politiskir flokkar síggja burtur frá flokspolitiskum áhugamálum og taka seg saman um avgerðir, sum skapa vónir hjá fólki um eina framtíð.

Ein lönarlækking er gagnlig, men sum støðan í samfelagnum er, kann hon ikki standa einsamøll. Neyðugt er at fremja eina samsvarandi lækking í skattum og avgjöldum, so reallønir ikki verður minni, enn hon var fyrst tveimum árum síðani.

Tað almenna hevur aðrar møguleikar fyrst at útvega sær skattainntøkur. Her skal bert víst á ein møguleika. Eftir galdandi skattalóg er loyvt til upp í fimm ár at draga tap og rentu av kautionslánum frá í skattinum. Loyvt er at draga tap og rentu frá, hóast hetta ikki er góðtákn lágstovnum, og verða reglurnar broyttar, so bert er loyvt at draga goldnu upphæddirnar frá, hevði landskassin fingið munandi skattainntøkur burtur úr hesum.

Fyritreytir fyrir ilögum

Í lötuni verða so at siga ongar ilögur gjørdar í Føroyum, og í einum samfelag, har ongar ilögur verða gjørdar, gongur skjótt aftur.

Tí mugu fyritreytir skapast, so áhugi aftur verður fyrst at gera ilögur, og virkast má fyrst, at útlandskur ilögupeningur kemur til landið.

Nýggja skattalógin er eitt stig á vegnum, og líknandi tiltøk mugu fremjast, so fyritreytir verða skaptar fyrst at virkni verða kappingarfør og kunnu klára seg uttan almenna hjálp.

Ein tann álvarsligasti trupulleikin í samfelagnum í lötuni er tað vánaliga gjaldfórið. Síðan 1989 hevur Fossbankin ávarað um hetta vandamál, og bankin mælti frá at broyta reglurnar um rentufrádrátt so bráðliga, sum gjørt varð. Bankin mælti til, at broytingin varð gjørd stívast. Men hesi ráð vórðu ikki fylgd, og úrslitið er, at ein hópur av valutalánum og realkreditlánum eru afturgoldin, tí tað ikki longur loysir seg at hava hesi lán. Harumframt er útflutningurin minkaður einar 600 milj. kr. og eisini hetta gjaldfóri mangla vit.

Nú verður tosað um, at ein munandi rentulækking skal bjarga støðuni hjá vinnulívinum og privatum húskjuni, men myndugleikarnir mugu gera sær greitt, at føroysku peningastovrnarnir ráða ikki yvir rentustøðin í Føroyum. Rentan í Føroyum má fylgja rentuni í okkara grannalöndum. Lækkar rentan ov nógv, fara innlån at streyma úr føroysku peningastovnunum av landinum, og samfelagið tolar ikki, at meira gjaldfóri verður dreinað úr landinum.

Tvørturímóti er neyðugt at útvega meira gjaldfóri til samfelagið. Eina stóru møguleiki fyrst at økja okkara útflutningsvirði, er at góðska ta avmarkaðu ráværunøgðina vit hava, og henda framleiðsla krevur sera nógva gjaldfóri.

Útlandsskuldin má sanerast

Rentuútreiðslurnar av føroysku útlandsskuldini eru nú útvíð 100 milj. kr. um mánaðin, og tað er ein munandi partur av okkara út-

flutningsvirði.

Gera vit eina realistiska meting av støðuni, kunnu vit longu nú ásanna, at føroyska samfelagið hevur als ongan møguleika fyrst at gjalda aftur útlandsskuldina. Hetta kunnu vit eins væl longu nú gera okkara lángevarum greitt.

Politisku myndugleikarnir eiga tí beinanvegn at taka hetta mál til viðgerðar saman við ríkismyndugleikunum og fáa eina skipan við útlandskur lángevararnar, so útlandsskuldin verður sanerað og ein partur av skuldini strikaður. Tess skjótari hesi viðurskifti verða loyst, tess skjótari koma viðurskiftini við útheimin aftur í rættlag.

Mugu ásanna álvarsligu støðuna

Vit hava júst fingið eina nýggja fíggjarlóg, sum set-

ur karmarnar um virksemd í samfelagnum í hesum árinum. Tað var hugstoytt at hoyra viðgerðina av fíggjarlóginu. Tann nógva umrøðan snúði seg um smámál. Hvi hevur prísurin á rúsdrekka størri áhuga enn hækkingarnar í prísinum á olju, telefon, el, breyði, grønmeti o.s.fr.?

Arbeiðsloysistryggingin, meirvirðisgjaldið og rentuskatturin eru skipanir, sum eru lættar hjá politikarunum at umsitja. Tá á stendur er lætt bara at tákna skrivuna enn meira. Men henda gongdin kann ikki halda fram. Eitt stórt tal av fólki klárar ikki at bera fleiri byrðar. Tí mugu aðrar loysnir finnast, um ikki alt samfelagið skal fara um koll.

Helgi Fossádal

KUNNGERÐ um Hámarksprísir á breyði

Rugbreyð (blandingsbreyð) bakað vekt 1400 gr. kr. 17,00

Franskubreyð (vanlig) breyð bakað vekt 500 gr. kr. 8,75

Prísráð Føroya
20. januar 1993.

ADC-Heilsølan
Láarvegur 14 - Tórshavn - Tlf. 15828 - Fax 15893

JAPAN HANDSKAR